

Аналіз образу жінки у культурі суспільства Радянської України

Стаття присвячена дослідженню образу жінки у культурі суспільства Радянської України, аналізу гендерного виміру жіноцтва у житті УРСР.

Ключові слова: гендер, жінка, Радянська Україна, суспільство

Vavrush I. Analysis of the image of women in Arts Society in Soviet Ukraine

The article is dedicated to research image of woman in society, culture, Soviet Ukraine, analyzing the gender dimension of women in the life of the USSR.

Key words: gender, women, Soviet Ukraine, society

Історична доля українського суспільства склалася таким чином, що на шляху його становлення траплялися різноманітні політичні, релігійні, культурні зміни. Переглянувши послідовність становлення та умови розвитку культурного життя нашої країни, виявиться, що кожен етап існування приносив щось нове не просто в суспільне життя, а і в колективну свідомість, світосприйняття нашого народу. Таким чином, склалася ситуація, в якій українська культура стала носієм найрізноманітніших проявів і пережитків історичних нашарувань.

Яскравим прикладом, який відображає неоднорідність культури України, стала традиція гендерних ролей, у відповідності до якої соціальна стаття вже від народження отримує конкретний набір установок і правил для свого подальшого життя, і кожен випадок порушення цих норм строго засуджується у суспільстві, визнається «девіантним» і таким, який не має права на логічне пояснення. Мова йде про гендерні

стереотипи, які традиційно склалися в нашому соціальному середовищі у процесі історичного шляху української культури. Аналіз образу жінки в культурі Радянської України допоможе нам чітко зрозуміти сучасні гендерні настрої в умовах уже незалежної держави – України.

Важливим чинником на шляху формування суспільної думки щодо ролі жінки в культурі Радянської України стала *історична ситуація*, обумовлена розділеністю українських земель між різними державами у час становлення Радянського Союзу. Зважаючи на те, що кожна з них (Росія, Угорщина, Румунія та ін.) мала свою традиційну культуру та особливості побудови міжособистісних відносин у родині та за її межами, українські традиції в той час не могли не зазнати чужоземних впливів та запозичень. Саме тому, варто відзначити, що східні землі нашої держави у період формування Радянського Союзу (1918 – 1922 рр.) увібрали в себе ідейні переконання та культурні особливості марксистсько-ленінського вчення щодо родини, релігії, суспільного багатства. Західна Україна, яка була розділена між сусідніми європейськими державами, також зазнала їхнього культурного впливу. Згодом, коли і український захід був приєднаний до решти Радянської України, наш народ постав своєрідним дзеркалом багатьох чужоземних традицій.

Для аналізу образу жінки в культурі суспільства Радянської України, необхідно проаналізувати різні сфери життя: соціальну структуру, мистецьке життя, релігію.

Перш за все, зазначимо відмінності у політиці щодо жінок, яку провадила радянська влада на територіях нашої держави, що у 1922 році були приєднані до СРСР та у ставленні в цей же час до жінки на західноукраїнських землях. Якщо у першому випадку українка отримує офіційно задеклароване *право на освіту*, то у другому – вона самостійно починає боротися за право на гідну оплату праці, навчання та національну самосвідомість. Применшувати кроки радянської політики на шляху до паритетної демократії в суспільстві не можна, але, як виявилось, у

багатьох випадках вони залишалися в статусі де-юре. В реальності ж, селянки-колгоспниці часто не могли отримати паспорт для того, щоб виїхати на навчання в місто.

Західноукраїнська жінка в цей час активно боролась за своє право на рівні із чоловіком умови праці, за можливість національного волевиявлення. Це і призвело до того, що з приходом радянської влади на український захід багато українок вступили до лав Української Повстанської Армії, Організації Українських Націоналістів, провадили власну політику в раніше створених об'єднаннях. Це призвело до закриття радянською цензурою багатьох західноукраїнських жіночих видань, у яких були яскраві заклики до самоствердження української нації, до жіночої боротьби (наприклад, «Жінка», «Громадянка», «Жіноча воля», «Діло» тощо).

Отже, радикалізм в національній свідомості, що проявлялася в українки на заході, не був притаманний жінкам зі східних земель України. У цьому і полягає основна особливість ролі жінки в культурі суспільства України, яка в 1939 році повністю увійшла до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Жінка у родинному житті.

Традиційна українська сім'я здавна характеризувалася схильністю до патріархальної культури, в якій головою завжди був чоловік і його значення у родинному житті визначалося домінуючим. Культура радянського суспільства принесла в українську сім'ю нову систему щодо розподілу праці та формування взаємовідносин жінки та чоловіка. «Радянська сім'я – це новий тип сім'ї», – пише у своєму дослідженні Більшай В [7; 235]. Радянське законодавство чітко визначало роль жінки у подружньому житті. Разом з отриманням офіційної рівності з чоловіком, щодо жінки було прийнято ще декілька норм, які мали регламентувати її особисте життя. Таким чином, Постанова Наркомату охорони здоров'я від 18 листопада 1920 року, що дозволяла штучне переривання вагітності,

була скасована у 1936 році, коли було видано нову постанову «Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги породіллям, встановлення державної допомоги багатосімейним, розширення мережі пологових будинків, дитячих ясел і садків». Таким чином, закон, так би мовити, заохочував українку народжувати дітей, але, разом з тим, виконувати на рівні з чоловіком виробничу роботу.

Щодо образу жінки у родинному житті в період Радянської України, то тут ми відзначили гендерну асиметрію. Її прояви можна вивести з того, що статус чоловіка в родині залишався незмінним, а жінка переймала на себе частину маскулінних функцій, оскільки мала працювати, залишаючи за собою обов'язок материнства. Тому, у суспільстві всезагальної рівності, яким мало стати українське, що увійшло до складу СРСР, фактичної рівності у сімейних стосунках досягнуто не було. На це вплинув новий гендерний статус, який запропонувала радянська ідея рівності – «товариш».

Релігійне життя

Жінка приймала активну участь у релігійному житті радянської України попри всі заборони та утиски, що стосувалися церкви та релігії. Черниць позбавляли місця їхнього проживання, перетворюючи монастирські території на складські приміщення тощо, а прихожанок церков карали як ідеологічно неслухняних буржуазних націоналісток. Незважаючи на це, українка зберегла свою духовність, релігійну основу українського християнства.

Жінка - робітниця

В умовах радянського суспільства українка отримує новий гендерний вимір, який залишається за нею як потужний стереотип на довгий час. Визначення «жінка» зникає як соціальна стать. У цьому і полягала паритетність суспільної демократії радянського суспільства. Постає «робітниця», яка, все ж, повинна приймати участь у створенні сім'ї та народжувати дітей. Хоча жінка не мала права і можливості займатись суто

домашнім господарством. Президія Верховної Ради СРСР в 1961 році прийняла указ «Про посилення боротьби з особами, які ухиляються від суспільно корисної праці і ведуть антигромадський паразитичний спосіб життя». Таким чином, поза межами родинних взаємовідносин українка втрачає свій традиційний гендерний вимір. Важка праця жінки у сфері металургії, на будівництві та участь у війні надала їй маскулінних характеристик, які і до сьогодні супроводжують її у повсякденному житті.

Жінка і мистецтво

Звертаючись до ролі жінки в мистецтві Радянської України, варто відзначити особливості творчості та громадські позиції конкретних жінок. Особливої уваги заслуговують особливості передачі жіночого світобачення. Якщо твори Марії Приймаченко несуть глибокий внутрішній зміст та своєрідне гендерне навантаження, що протистоїть радянському «товаришу», то у Алли Горської попереду виступає прагнення до явного заперечення радянських ідеологічних заборон щодо національного самовиявлення. Так склалося, що Горська (і не лише вона) стала жертвою радянської ідеологічної системи, оскільки пішла їй навпроти.

Українки яскраво проявляли свою творчість на сцені радянської естради, театру. Особистості багатьох жінок стали важливими елементами в побудові цілісної картини культури Радянської України. Все ж, досі обмаль досліджень, в яких було б зібрано творчі здобутки українських радянських артисток. О. Петрусенко, З. Гайдай, Д. Петриненко – це приклади відомих жінок, що прославили українську артистичну культуру не лише в Радянському Союзі, а й далеко за його межами. Їхня творчість була надзвичайно різносторонньою та цікавою. Саме тому, варто вивчати маловідомі досі імена, які збагачують історію української культури.

Роль жінки в культурі суспільства Радянської України – це грандіозний пласт, який потребує детального розгляду та різностороннього підходу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березіна З., Бодрова Г. Жінки Радянської України – активні будівники комунізму. – Київ, 1954. – 112 с.
2. Бородина А., Бородин Д. Баба или товарищ? Идеал новой советской женщины в 20-х - 30-х годах [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.a-z.ru/women_cd1/html/borodini.htm
3. Земзюліна Н. Соціалізація жінок в Радянській Україні 20-х – 30-х. ХХ ст. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gich/2009_3/GCN4p324-329.pdf. – С. 324 – 329.
4. Конституція (Основний закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік від 07.10.1977 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0001400-77>
5. Нове шлюбне право на Україні / Нова Україна [щоденний часопис]. – 12 липня. – Рік II. Ч. 152 (169). – Харків, 1942. – С. 3.